

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

SOL 614 Socialt arbete med barn och unga

Höstterminen 2006

Att bjuda eller inte bjuda?

en studie om hur ungdomar och föräldrar samtalar med
varandra om alkohol

Skreven av:
Charlotte Strömberg

Handledare:
Joakim Thelander

Abstract

My study is about how parents talk to their children about alcohol. The purpose of my study was to study how young teenagers communicate with their parents about alcohol. I also wanted to find out if parents have any influence over their children's choice of drinking. I have chosen to look at these questions from the perspective that alcohol is a cultural phenomenon, that children is a part of a family system and that alcohol can be viewed as a part of the children's liberation from their parents. I used a qualitative research method and interviewed five young teenagers, who are students at upper secondary schools ("gymnasium" in Swedish) in Lund, they where all under 18 years old. The results of my study point to that the teenagers tend to talk to the parent who they think has the most liberal attitude towards alcohol. The study also shows that mixed messages are common when it comes to alcohol. For example, the parents do not approve that their children are drinking. Despite this, drinking may be seen as acceptable by the parents if the children only drink a little alcohol and don't get drunk.

Keywords: alcohol, teenagers, parents, information, communication

Innehållsförteckning

<i>Förord</i>	2
1. INLEDNING	3
PROBLEMFÖRMULERING	3
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
2. TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING	6
TEORI	6
<i>Alkohol som kulturellt fenomen</i>	6
<i>Ungdomen som del av ett familjesystem</i>	7
<i>Alkoholkonsumtion som en del av frigörelseprocessen och identitetsutveckling</i>	8
TIDIGARE FORSKNING	9
3. METOD	12
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	13
URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR	13
METODREFLEKTION	14
4. ANALYS AV INTERVJUERNA	16
FAMILJERELATIONER	16
<i>Föräldrars inställning viktigare än utbildningsnivå?</i>	17
<i>Syskon</i>	18
<i>Alkohol som ett kulturellt fenomen inom familjen</i>	19
HUR FAMILJEN SER PÅ ALKOHOL	20
<i>Att bjuda eller inte bjuda</i>	20
<i>Vilken vägledning ger föräldrarna?</i>	21
<i>Dubbla budskap</i>	22
HUR UNGDOMEN UPPFATTAR FÖRÄLDRARS VÄGLEDNING	24
<i>Kontroll och konflikter</i>	24
VILKEN VÄGLEDNING GER SKOLAN?	27
5. AVSLUTANDE DISKUSSION	29
REFERENSER	32
Bilaga. Intervjuguide	

Förord

Jag vill tacka alla mina intervjupersoner för att Ni har gjort det möjligt för mig att skriva denna uppsats. Jag vill även tacka Karin Schilt, för litteraturtips, min handledare Joakim för alla tips och råd jag fått. Jag vill även tacka Per för att du ställt upp lite extra när det varit som stressigast. Tack!

1. Inledning

Anledningen till att jag har valt just ämnet hur föräldrar samtalar med sina ungdomar om alkohol har sitt ursprung i diskussionen ”att bjuda eller inte bjuda sina barn på alkohol?”. Jag började intressera mig för hur det faktiskt samtalas om alkohol inom familjer och hur ungdomarna uppfattar dessa samtal och budskap. Själv har jag aldrig fått alkohol hemma och jag var livrädd för att min mamma skulle komma på att jag drack alkohol. De samtal jag hade med min mamma innan jag lagligen fick dricka alkohol handlade om att hon inte drack mer än två glas vin vid festtillfällen och att man kunde testa om man var berusad genom att blunda och vända huvudet upp mot taket, snurrade det då så var man full. Min övriga undervisning bestod av att en före detta alkoholist i femtioårsåldern kom till skolan och berättade om sina erfarenheter. Troligen skulle han föreställa ett skräckexempel. Det jag kommer ihåg från hans visit är att han hela tiden sa ”så kan det gå när inte haspen är på”.

Problemformulering

I västvärlden är alkohol det i särklass populäraste berusningsmedlet, vilket har bidragit till att en mångmiljardindustri har uppkommit kring den. Det kan till och med vara så att alkoholkonsumtionen i västvärlden bidragit till att möjliggöra uppbyggnaden av det moderna samhället, på så vis att den hjälper människor att koppla av från arbete och plikter (Lalander & Johansson 2002).

Ungdomars alkoholdrickande verkar vara ett ständigt aktuellt diskussionsämne. Myndigheter försöker med hjälp av åldersgräns att förhindra ungdomar att dricka alkoholhaltiga drycker. Även prispolitiken har varit betydelsefull när det gäller försök till att kontrollera konsumtionen av alkohol (Lalander 1998, Andersson & Haeggeman 1998). Trots att myndigheterna har bestämt att ungdomar under 18 år inte lagligen får dricka alkohol så dricker ungdomar ändå. I alkohollagens 3 kap 9 § står det att ”Det är förbjudet att som ombud eller på därmed jämförligt sätt anskaffa alkoholdrycker till den som enligt 8 § inte har rätt att få sådan vara utlämnad till sig. Det är också förbjudet att i större omfattning tillhandagå annan med att anskaffa alkoholdrycker. Spritdrycker, vin eller starköl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 20 år. Öl får inte överlämnas som gåva eller lån till den som inte har fyllt 18 år”. Min tolkning av lagen är att det är förbjudet att ge alkohol till en omyndig person.

Sedan Sverige gick med i EU har de öppna gränserna gjort det lättare för skånska ungdomar att åka över till grannlandet Danmark för att handla alkohol. Anledningen är att i Danmark är det tillåtet att köpa alkohol när du fyllt 16 år. Tullen är inte lika synligt och frekvent som när man kör över bron, så omyndiga personer kan lätt sätta sig på ett tåg och åka tillbaka till Sverige utan någon större risk att åka fast i någon kontroll.

Eftersom att alkohol är en etablerad drog sedan länge har den en historia att falla tillbaka på som ger den tillräcklig legitimitet för att skapa svårigheter att förbjuda den (Lalander & Johansson 2002).

Det finns många avhandlingar som fokuserar på ungdomars attityd gentemot alkohol, hur lätt det är att få tag på alkohol, vem de får alkohol av och så vidare. I en studie av Sven Bremberg (2002) hävdar han att det inte finns några skillnader på hur ungdomar dricker beroende av samhällsklass. Trots att det enligt svensk lag är förbjudet för en omyndig att dricka alkohol eller att tillhandahålla alkohol till omyndiga så tillhandahålls alkohol och omyndiga dricker ändå

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN, www.can.se) har publicerat ett flertal rapporter om hur ungdomar dricker, varför de dricker, vem de får alkohol ifrån och så vidare. Det har däremot lagts lite fokus på föräldrarnas roll i ungdomarnas drickande. Har föräldrarna någon inverkan på hur ungdomar dricker? Hur talar man om alkohol inom familjen och färgar föräldrars dryckesmönster av sig på ungdomarna? Andersson och Haeggman (1998) snuddar vid några av dessa frågor i sin rapport *"Föräldrar, kamrater, attityder och alkohol"* som jag kommer att beröra senare.

Jag tycker att det är intressant och viktigt att studera hur man samtalar inom familjen, när det gäller att förstå ungdomarnas alkoholdrickande. Har föräldrars vägledning om alkohol någon positiv eller negativ effekt på den unges val att dricka alkohol? Hur talar föräldrarna om alkohol med sina barn, hur och när dricker de själva, inverkar detta på den unges sätt och syn på att dricka? Det som jag finner oerhört intressant är att, så vitt jag har kunnat finna, verkar det inte vara ett särskilt välutforskat område. Fokus ligger på att hjälpa föräldrar som har barn som upplevs ha ett missbruk. Vilken hjälp finns för de föräldrar som känner att de inte riktigt vet vad som är bäst att säga till sina barn när det handlar om alkohol?

Det har skrivits många rapporter som vägleder föräldrar där ungdomarnas drickande har gått till överdrift, men det saknas preventiv forskning. Hur ska man som tonårsförälder veta hur man i det vardagliga umgänget inom familjen på bästa sätt kan ge råd till sina ungdomar i alkoholfrågor? Möjligtvis är det så som det gamla talesättet säger, att barn gör inte som föräldrarna säger utan som föräldrarna gör. Det kanske inte alls spelar någon roll för ungdomen vad föräldrarna säger om alkohol. Är det så att ansvaret vilar hos föräldrarna eller är det rentav samhället som har det yttersta ansvaret för information om alkohol?

Syfte och frågeställningar

Jag vill undersöka hur ungdomar beskriver samspelet mellan dem själva och den egna familjen, särskilt föräldrarna, när det gäller alkohol. I min studie vill jag få en förståelse för hur föräldrar samtalar med sina ungdomar om alkohol och hur ungdomarna uppfattar dessa samtal.

- Hur beskriver ungdomarna den syn som finns på alkohol i den egna familjen?
- Vilken vägledning beträffande alkoholdrickande beskriver ungdomarna att de får av föräldrarna?
- Hur uppfattar ungdomarna vägledningen?
- Beskriver ungdomarna något samband mellan debutering i förhållande till andra berusningsmedel som kan kopplas samman med vägledningen hemifrån när det gäller alkohol?

2. Teori och tidigare forskning

Teori

Jag har valt att belysa alkohol som ett kulturellt fenomen, ungdomen som en del av ett familjesystem samt alkohol som en del av den unges frigörelseprocess från föräldrarna. Mina föreställningar var att samtliga dessa faktorer inverkar på den unges syn på alkohol. Eftersom att min uppsats handlar om svenska ungdomar så har jag valt att koncentrera mig på forskning om svenska förhållanden i min litteraturgenomgång. Forskningsresultat från andra länder, till exempel USA, skulle i viss mån kunna vara relevanta, men samtidigt finns det skillnader i olika länders alkoholkulturer. Av den anledningen kan det vara berättigat att avgränsa sig till den svenska forskningen. Jag är medveten om att Barnombudsmannen och CANs rapporter kan vara tvivelaktiga som legitim forskning men har ändå valt att ta med de här källorna då är baserade på forskning om vad bland annat unga tonåringar tycker.

Alkohol som kulturellt fenomen

Lalander och Johansson (2002) och Lalander (1998) skriver att en flaska alkohol kan väcka olika associationer beroende på vilket bord den ställs fram på. Med detta menas att det finns olika sociala koder och olika beteendemönster i olika sällskap där det dricks alkohol. Författarna menar även att drickande och olika typer av drycker ger det sociala livet struktur. De fungerar som viktiga markörer för kön, generation och social klass, liksom etnicitet och religiös bakgrund.

Drickande och berusning är djupt kulturella fenomen. I många länder fungerar alkohol som en nationssymbol, fransmännen har sitt vin, engelsmännen pinten och irländarna stouten. Svenskarna har den traditionella snapsen till högtider som midsommar, kräftsivan, julafton, påsken, valborgsmässoafton och nyårsafton (Lalander & Johansson 2002; Lalander 1998). En arbetare och en akademiker kan komma att dricka på olika sätt då deras vardag präglas av olika dryckesritualer. På liknade sätt kan personer från olika kulturer förmedla sitt etiska arv genom dryckesritualer (Lalander & Johansson 2002). Alkohol kan alltså ses som en etablerad del av den svenska kulturen, något som man som ungdom måste förhålla sig till.

Ungdomen som del av ett familjesystem

Föräldrar är viktiga i den unges utvecklingsprocess, både som modell och normsättare. Även kamrater får ett ökat inflytande över den unge. I tonårsåldern påverkas dock tonåringen fortfarande av sina föräldrar. Andersson och Haeggmans (1998) undersökning visar att föräldrars och kamraters attityd i hög grad formar den unges egen attityd till alkohol, och i nästa steg de egna alkoholvanorna. Hårtveit och Jensen (2005) anser att det är svårt att bilda sig en uppfattning om ungdomars inställning till att dricka alkohol enbart genom att studera kommunikationen i familjen. Man måste även ha insikt i att varje familj har sin unika kultur, sitt sätt att visa/beskriva sin identitet och egenvärde. Det är även viktigt att förstå att ett samtal påverkas av vilken relation man har till varandra, inte bara av innehållet i orden (Fuglestad 1999). Runfors och Wrangsjö (2002) menar att det ofta inte är vad föräldrarna säger till sina barn att göra eller tycka, utan det är de förväntningar som ungdomarna upplever att föräldrarna har på ungdomens beteende som är avgörande.

Hur en individ bildar sig föreställningar om hur olika saker är grundar sig på samspel inom olika system. När signifikanta andra och andra betydelsefulla personer, i detta fall ungdomens föräldrar och syskon, beter sig på ett visst sätt skapar detta föreställningar hos ungdomen om hur saker ska vara. Mönster inom familjerna kan gå i arv från en generation till en annan. I den västerländska familjen är det vanligt att man ärver samspel som utspelar sig mellan tre personer - ett så kallat triadsystem. Triadsamverkan kan bland annat bestå av att till exempel mamman och pappan i en familj enas om hur omsorgen ska se ut för barnet (Runfors & Wrangsjö 2002). Trots att det för en utomstående kan verka som att en familj har ett kaotiskt och irrationellt samspel, verkar det ändå finnas en inre logik i familjens funktionssätt. Varje familj är unik och har egna interna regler om hur saker och ting ska fungera. Dessa regler präglar familjen som helhet och avgör vad för slags beteende familjemedlemmarna får visa samt hur, när och med vem de får visa det (Runfors & Wrangsjö 2002). Runfors och Wrangsjö (2002) beskriver vikten av att föräldrar är överens om en regel, in i minsta detalj. Författarna menar att det till exempel kan finnas en regel om att barnet ska vara hemma klockan ett på lördagsnatten och att om detta inte följs blir det ingen utgång för barnet nästa lördag. Föräldrarna kan dock ha olika uppfattning om hur mycket för sent barnet kan komma att bli innan beslut om att inte få gå ut kommande lördag träder i kraft. Här ges en lysande chans för den unge att testa gränser, kanske till och med kasta om i triadsystemet och skapa allians med den förälder som är mest överseende med förseningen (Runfors & Wrangsjö 2002).

Alkoholkonsumtion som en del av frigörelseprocessen och identitetsutveckling
Lalander och Johansson (2002) menar att när det förekommer ett förbud mot till exempel hembränt och när ungdomar illegalt har införskaffat sig alkohol så är detta av en symbolisk betydelse. Författarna menar att alkoholdrickandet är en intern maktdemonstration inom familjen, där ungdomarna visar att de bestämmer över den egna kroppen. Att ungdomarna upplever handlingen som en hemlighet stärker även sammanhållningen bland de unga gentemot de äldre (Lalander & Johansson 2002).

För de flesta ungdomar utgör alkohol ett naturligt inslag i utvecklingsprocessen från barn till vuxen (Andersson & Haeggeman 1998). Att få tillåtelse av sina föräldrar att dricka alkohol kan tas som ett bevis för tonåringen att föräldrarna uppfattar honom eller henne som vuxen. Lalander och Johansson (2002) stöder detta då de menar att rusmedelsanvändning är en viktig vuxenritual, där den unge visar att han eller hon håller på att lämna barndomen och istället identifiera sig som vuxen

När ungdomen vacklar mellan att identifiera sig som barn eller som vuxen är det viktigt att föräldrarna ger ungdomen tillgång till ett viktigt redskap, språket. Genom att samtala med ungdomarna lär vi dem att sätta ord på alla tankar och känslor, vi ger dem möjlighet att skapa sig en identitet. Men ord kommer inte om vuxenvärlden inte är beredd att lyssna på de unga och förstå budskapen bakom orden (Goldinger 1999). Kommunikation är alltså viktigt för att den unge ska kunna utvecklas och skapa egen identitet.

Andersson och Haeggman (1998) refererar till en studie av Fazio & Zanna från 1981 när de skriver att känslomässigt betydelsefulla personer är viktiga hörnstenar i formandet av den unges attityder. Föräldrar har exempelvis ett starkt inflytande över den unges attityder då det finns en emotionell beroendesituation dem emellan. Vidare refererar Andersson och Haeggman (1998) till Halebsky som i en studie från 1987 påvisade att när den unge väl börjat dricka alkohol minskar föräldrainflytandet och kamratinflytandet ökar.

När en ung tonåring söker sin identitet och håller på att bli vuxen vill de gärna göra vuxna saker. Men det finns inte så många vuxna saker som de faktiskt kan få tag på, de kan till exempel inte bo i en egen lägenhet eller köra bil. Alkohol är en av få vuxna saker som

ungdomarna faktiskt kan få tag på. Ungdomar känner sig coola och erfarna när de dricker, vilket många gånger kan vara viktigare än att bli full (Alkoholkommittén 2002; Lalander & Johansson 2002). Lalander & Johansson (2002) menar även att de vuxna på många sätt har makten, och maktrelationen kan därför beskrivas som asymmetrisk till den vuxnes fördel. Genom att skapa egna grupper och med hjälp av symboler som bland annat alkohol kan ungdomen åtminstone i tanken förändra maktpositionen inom familjen.

Identitet går även att skapas utifrån valet av vilken alkoholhaltig dryck som man väljer att synas med. Vill en ung person bli sedd som fotbollssupporter kan man förutom att utrusta sig med lagets färger och symboler, även hålla en öl i handen då öl är starkt associerat med fotbollssupporterskap (Lalander & Johansson 2002). Även detta är en social situation som förknippas med alkohol.

Alkohol används även som en markör för att visa att man är delaktig i det sociala och att man har ett legitimt skäl till att vara där. Alkohol motverkar även stigmatisering, avsaknad av alkohol gör att man i andras och i sina egna ögon tillskrivs negativa egenskaper, ensamhet och tråkighet etc. (Lalander 1998). Den unge kan alltså välja att dricka alkohol för att slippa känna sig utanför eller framstå som tråkig.

Inte sällan håller ungdomar förfester för att sedan i gemensam grupp gå till en större fest där man känner sig trygg med dem som man anlämt med och genom detta vågar skapa nya kontakter. Alkohol används inte bara för att förstärka redan existerande kontakter utan också för att skapa nya (Lalander & Johansson 2002).

Ungdomar som använder alkohol för att fly kan tänkas göra det för att komma bort från de krav som de upplever från den vuxna generationen (Lalander & Johansson 2002).

Tidigare forskning

Som tidigare nämnts i teoriavsnittet har bland annat Lalander och Johansson (2002) och Lalander (1998) skrivit om ungdomar och alkohol. Jag kommer här att redogöra för ytterligare forskning. Andersson och Haeggman (1998) har gjort en kvantitativ undersökning som bland annat handlar om ungdomars dryckesvanor relaterat till föräldrarnas och kamraternas inställning till alkohol. I undersökningen menar de båda forskarna att det är de

förväntningar som föräldrarna har på sina barn angående alkoholdrickande som bidrar till den unges faktiska drickande. Det är alltså enligt Andersson och Haeggman (1998) inte så relevant vad föräldrarna säger till sina barn om alkohol utan vad barnen upplever att föräldrarna förväntar sig av dem. Barnombudsmannen (2005) menar att föräldrars förmåga att skapa en nära relation till sina barn tycks vara mer avgörande för barnens alkoholdrickande än föräldrarnas eget drickande.

Föräldrars utbildningsnivå kan betraktas som en indikator på social och ekonomisk status. I en undersökning från CAN (2005) gick det inte att utskilja någon direkt koppling mellan föräldrars utbildningsnivå och ungdomarnas dryckesvanor.

Det hör inte till vanligheten att ungdomarna berättar för sina föräldrar om att de använt/använder droger. I CANs (2005) undersökning uppger uppåt 70 procent av både pojkarna och flickorna att deras föräldrar inte känner till att de använt/använder narkotika. I CANs (2005) undersökning fick eleverna svara på hur stor de tror risken är att folk skadar sig vid regelbunden användning av cigaretter, alkohol, droger och sniffning. Ungdomarna uppfattar alkohol som minst skadligt av dessa ämnen.

I CAN (2005) rapporterar man om att de ungdomar som går andra året på gymnasiet och hamnar i gruppen med hög konsumtion tenderar att skolka oftare än de som inte dricker så mycket. Av ungdomarna i högkonsumentgruppen uppger 87 procent av tjejerna och 70 procent av killarna att de hamnat i gräl med vänner eller föräldrar på grund av alkoholkonsumtion. Med högkonsument menas att man dricker mellan 500cl till 1000cl ren starksprit under ett år. 500 cl ren alkohol per år motsvarar en konsumtion av 16 burkar starköl eller ca 1 liter sprit i månaden.

I samma rapport från CAN (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning) framgår det att endast 16 procent av de ungdomar som deltagit i undersökningen som gick andra året på gymnasiet inte hade varit berusade. Av de elever som gick andra året på gymnasiet uppger hälften att deras föräldrar har kännedom om nästan allt de dricker. Lite mindre än hälften uppger att deras föräldrar känner till en del av deras konsumtion.

Ungdomar som dricker alkohol får till största del tag på alkohol från kamrater eller kamraters syskon. På, i de flesta fall, delad andra plats får ungdomar tag på alkohol från föräldrarna eller annan vuxen. Pojkar får i regel oftast starköl och flickor får vin av sina föräldrar (CAN 2005).

I Socialstyrelsens rapport från 1988 menar man att alla föräldrar har som mål att ge sina barn en balanserad och medveten syn på alkohol. Hur detta däremot uppnås råder det delade meningar om. I samma rapport av Socialstyrelsen (1988), framgår det att ungdomar som blir bjudna hemma dricker mer än ungdomar som inte får alkohol hemifrån. Andersson och Haeggman (1998) skriver att ett flertal forskare är överens om att ungdomar vars föräldrar har en tillåtande attityd till alkohol, själva i högre utsträckning har en positiv inställning till alkohol. Det har även visats att ungdomar till föräldrar med en liberal inställning till alkohol har ett högre alkoholintag. Ungdomar som blir bjudna på alkohol hemma tenderar att dricka sig berusade vid andra tillfällen.

Av de flickor som tillhörde den högre konsumentgruppen uppgav 18 procent att de har svårigheter med att tala med sina föräldrar. 16 procent av killarna tillhörande samma grupp uppgav att de hade svårighet med att tala med föräldrarna (CAN 2005). Som nämnts tidigare säger bland annat Goldinger (1999) att en bra kommunikation mellan föräldrar och den unge ofta bidrar till en senare alkoholdebut hos den unge.

Även Barnombudsmannen (2005) tar fasta på kommunikationsaspekten och poängterar att bättre kommunikation mellan barn och föräldrar minskar risken att ungdomar börjar använda alkohol. Barnombudsmannen föreslår i sin rapport från 2005 att det ska inrättas speciella samspelsprogram som syftar till att utveckla positivt samspel mellan barn och föräldrar för att därigenom förhindra att barnet utvecklar beteendeproblem. Ungdomar som har ett svagt band till sina föräldrar tenderar att skapa ett starkare band till kompisar som har ett större riskbeteende (Barnombudsmannen 2005).

3. Metod

Jag hade från början som avsikt att använda mig av kvantitativ metod. När jag sedan skulle formulera enkäten insåg jag att det var svårt att ställa adekvata frågor som inte var allt för begränsade eller tvingade ungdomen att ange svar som troligen inte skulle vara helt korrekta. Pål Repstad (1999) stödjer detta då han beskriver att frustration och tappat engagemang kan uppkomma hos respondenten om svarsalternativen inte går att relatera till. Repstad (1999) menar vidare att man genom användning av kvalitativ metod kan uppmuntra och förmå respondenten att fördjupa och tänka igenom sina svar vilket i sig ger bättre och korrektare information än om en enkät hade använts.

För att verkligen kunna förstå varför människors handlingar och handlingsmönster uppstår måste man enligt Repstad (1999) samtala med dem. Jag använde mig av en intervjuguide som en form av minneslista för vad som skulle tas upp under intervjun, men intervjupersonerna fick spelrum för att ta upp det som de ansåg vara viktigt. Jag använde mig av en bandspelare för att garantera att jag inte feltolkat vad respondenten sa och för att jag skulle kunna komma ihåg och skriva ner allt som sagts inför analysen av materialet. Intervjuerna varade mellan tjugofem och fyrtiofem minuter. Några av intervjupersonerna talade utförligt om de frågor som jag ställde till dem. En intervjuperson var ganska fåordig men de svar han gav var ändå relevanta för analysen.

Anledningen till att jag valde att intervjua ungdomarna och inte föräldrarna, är att jag misstänkte att det skulle vara svårt för en förälder att svara jakande på om han/hon har bjudit eller till och med köpt ut alkohol till sitt/sina barn. Jag vill också komma åt ungdomarnas perspektiv på alkoholfrågorna. Framför allt var syftet med uppsatsen att lyfta fram hur ungdomarna uppfattar samspelet inom familjen när det gäller alkohol, hur ungdomen själv skulle vilja att informationen om alkohol såg ut, samt hur de uppfattar vägledningen om alkohol inom familjen. Jag drog därför slutsatsen att kvalitativ metod var den bästa att använda för att besvara mina frågeställningar vilket styrks av Repstad (1999) som menar att en intervju ger mer direkt information om individens egna känslor, uppfattningar och åsikter. Detta kan i sin tur bidra till en fördjupad förståelse av hur individer uppfattar och upplever olika situationer.

Etiska överväganden

Pål Repstad (1999) menar att information, konfidentialitet och nyttjande är viktiga regler att hålla sig till inom svensk forskningsetik. Intervjupersonerna ska alltså känna till forskningens syfte, att deras medverkan är frivillig, att uppgifterna de lämnar förvaras och behandlas på ett tryggt sätt samt att uppgifterna intervjupersonen lämnar endast kommer att användas till benämnt projekt. Alla respondenter fick information om att de var anonyma och att informationen de delgav mig skulle stanna oss emellan och inte föras vidare till föräldrarna. Detta menar jag var nödvändigt för att underlätta för intervjuerna att kunna svara så sanningsenligt som möjligt. Jag informerade även om att det var okej att inte svara på frågor som de på något vis upplevde som känsliga samt att jag kommer att använda fingerade namn i min uppsats.

Urval och avgränsningar

Min tanke var att intervjua en pojke och en flicka vardera från tre olika gymnasieskolor i Lunds kommun, men det var svårare än vad jag hade trott att få tag på flickor att intervjua. I slutändan intervjuade jag tre pojkar och två flickor. Anledningen till mitt urval var att jag hade en tanke om att ungdomar på olika skolor kan tänkas komma från olika sociala bakgrunder och därav eventuellt ha olika förhållningssätt till alkohol. Repstad (1999) menar att det är ett måste att välja så olika personer som möjligt för att på så vis få en bredare och generell bild utifrån intervjuerna. Att jag valde att intervjua både pojkar och flickor berodde på att jag från början hade en tanke om att det kunde vara intressant att titta på hur ungdomarna uppfattar sina föräldrars vägledning olika beroende av om de är pojkar eller flickor.

De personer som intervjuades fann jag på olika sätt. Två intervju personer fann jag via en personlig kontakt på en av skolorna, dessa två intervjuades i mitt hem. En intervju person fick jag kontakt med via en annan personlig kontakt och den intervjun gjordes på dennes skola. När jag ändå var på skolan, frågade jag några flickor om de var intresserade av att ställa upp på en intervju, en flicka tackade ja. Den sista intervju personen fick jag tag på i ett klassrum där jag med lärarens samtycke presenterade min uppsatsidé. Jag kände ingen av de intervjuade vilket gjorde att jag kunde undvika en sammanblandning av kompisrollen och forskarrollen. Repstad (1999) menar att det är lämpligast att intervjua personer som man inte är allt för nära knuten till. Naturligtvis kan jag utifrån det begränsade urvalet inte uttrycka mig

om hur ungdomar generellt ser på alkohol. Men många aspekter i deras berättelser kan kopplas till teorier och tidigare forskning och på så vis blir resultaten relevanta även i ett vidare perspektiv.

Jag har valt att intervjua två flickor och tre pojkar som är mellan 16 och 17 år, detta med anledning av att de inte uppnått en laglig ålder för att dricka alkohol. Repstad (1999) säger att det är utifrån sina frågeställningar eller problemformulering som avgör vilka som kan komma att bli intervjuade.

Metodreflektion

Som forskare måste jag veta att jag undersöker det som jag avsett att undersöka (validitet) samt att jag gör det på ett tillförlitligt sätt (reliabilitet) (Patel & Davidsson 1994; Thurèn 2003; Patel & Tabelius 1987). Om man lagrar informationen på ett band så kan man lyssna på informationen i repris och på så vis försäkra sig om att det som sagts uppfattats korrekt (Patel och Davidsson 1994). Jag valde därför att använda mig av en bandspelare, ingen av de intervjuade visade tecken på att vara besvärade av detta faktum. Patel och Davidson (1994) menar att det finns en intervjuareffekt som uppstår genom att intervjuaren uppträder på ett sådant sätt under intervjuerna så att intervjupersonerna förstår, medvetet eller undermedvetet, vad som förväntas av dem. Alla intervjupersoner fick en introduktion av vad som skulle ske under intervjun. Eftersom de jag intervjuade låg nära mig i ålder blev det vid några tillfällen svårt att inte hålla med igenkännande i deras berättelser.

För att undvika att göra för mycket egna tolkningar av det som sagts under intervjuerna avslutade jag alltid med en uppsamlingsfråga för att förvissa mig om att jag förstått rätt och inte tolkat in vad som sagts utifrån mina egna erfarenheter. Men det går dock inte att utesluta att jag påverkar resultatet av intervjuerna, eftersom jag interagerar direkt med intervjupersonerna, samt att resultatet kanske hade blivit annorlunda om jag hade varit en medelålders man. Reliabiliteten blir då något lägre än vid till exempel kvantitativa enkätstudier. I gengäld blir validiteten högre eftersom närheten till intervjupersonerna gör att man med större säkerhet vet att man studerar det man avser att studera. Eventuella oklarheter i frågorna kan redas ut på plats och svaren kan utvecklas och fördjupas (Thelander 2006a). Jag höll intervjuerna på två olika platser, i mitt hem och på personernas respektive skolor. Jag gjorde inte bedömningen att jag i mitt material hade några känsliga frågor som krävde

diskretion och jag fick varken mer eller mindre svar på mina frågor beroende av vilken miljö de unga blev intervjuade i. Däremot fick jag möjlighet att bjuda dem som jag intervjuade hemma på fika, och ha lite efterprat, vilket gjorde att det inte kändes lika abrupt när intervjun var slut som det gjorde med dem som jag intervjuade på skolorna.

4. Analys av intervjuerna

Jag har valt att tematisera analysen efter ungdomarnas familjesituation, hur familjen ser på alkohol, vem ungdomen får vägledning av samt hur ungdomen uppfattar vägledningen. Dessa ungdomar framträder i varierande grad under de olika temana. Dels beroende på vad de faktiskt hade att säga och dels vad jag funnit mest relevant att redovisa utifrån uppsatsens syfte. När jag talar om familj är det viktigt att hålla i åtanke att inte alla av de intervjuade lever eller växer upp i en traditionell kärnfamilj. De tre pojkarna, Thomas, Emil och Knut bor med sina mödrar, två av dem besöker sina fäder på helgerna och den tredje besöker sin styvpappa men som han refererar till som sin pappa. De två flickorna som intervjuades, Tess och Lisa, bor dock med både sin mamma och pappa. Som tidigare nämnts är namnen fingerade. Ungdomarnas föräldrar har olika socialstatus och jobbar med vitt skilda yrken. Under intervjuernas gång nämner alla utom en av de intervjuade vad de anser om skolans vägledning vid frågan om de hade något att tillägga. Därav har jag även valt att belysa frågan om vilken vägledning som skolan ger. En annan aspekt som är svår att frångå när det gäller ungdomar är kamrater. Under intervjuerna har även denna aspekt framkommit och kommer därför att ta med denna aspekt i analysen.

Familjerelationer

En av de saker som berördes i intervjuerna handlade om relationerna inom familjen. Enligt en rapport från Socialstyrelsen (1988), Barnombudsmannen (2005) och Goldinger (1999) menar man att om det finns en god kontakt mellan tonåringen och föräldrarna, samt att de spenderar mycket fritid tillsammans, dricker tonåringen betydligt mindre. Samtidigt säger rapporten att de ungdomar som berättar om sina alkoholvanor för sina föräldrar i regel dricker mindre alkohol än de som inte säger någonting om sitt drickande till föräldrarna. Även detta tyder på att en bra relation mellan den unge och föräldrarna kan bidra till att den unge dricker mindre. Ingen av intervjupersonerna uppger att de har problem med att tala med sina föräldrar. En av de intervjuade pojkarna, Thomas, uppger att han har en bra relation med sin mamma.

Thomas: ... många har inte en sådan bra relation, många andra här i skolan klagar på sina föräldrar över att de liksom inte får dricka eller att de bara får dricka blablabla. Å då liksom, det är en annan relation helt enkelt.

Thomas menar att han inte har behov av att testa gränser med sin mamma då han har en bra relation, en relation som han upplever att jämnåriga inte har med sina föräldrar. Han upplever det som att jämnåriga på hans skola klagat på sina föräldrar för att de inte får dricka eller att föräldrarna sätter gränser på hur mycket de får dricka. Som kontrast nämner han en kompis som dricker väldigt ofta med anledning av att han vill få uppmärksamhet från sina föräldrar. Thomas själv säger att han inte har några problem med att gå på fest utan att dricka. Dock uppger han att han vid vissa tillfällen istället för alkohol eller att vara nykter använder sig av lustgas. Han säger:

Thomas: Köper i vilken vitvarubutik som helst. Det är som gräddpatroner för sådana kafé gräddvispare så skruvar man på dem så när den trycks in så blir det ett tryck så att grädden kommer ut vispad. Om man då inte har någonting i den utan bara tar patronen så blir det lustgas.

Som nämnts tidigare kan alkohol användas som en symbol för att visa tillhörighet, ett legitimt skäl till att man är på festen. Thomas ser till att genom en symbol, lustgasen, skaffa sig legitim tillhörighet på festen. Kanske får han till och med högre status än de andra festdeltagarna för att han använder att ”udda” berusningsmedel vilket kanske gör honom till en mer ”unik” festdeltagare.

En annan av de intervjuade pojkarna, Emil, säger att han ofta umgås med sin mamma på grund av att de delar ett gemensamt intresse. Eftersom att hans intresse är väldigt tidskrävande, han spenderar nästan varje helg och minst ett par timmar per dag med det, uppger han att han sällan har tid för att dricka alkohol.

Föräldrars inställning viktigare än utbildningsnivå?

Som jag tidigare nämnt finns det ingen forskning som visar att föräldrars utbildningsnivå har någon inverkan på ungdomens drickande. I min undersökning gick det inte heller att finna någon koppling mellan ungdomarnas dryckesvanor och deras föräldrars sociala status. Något som däremot framkom av intervjuerna är att flertalet av intervjupersonerna uppger att de upplever sina fadersfigurer som minst negativt inställda mot alkohol och väljer därför att främst tala med dem om alkohol. En flicka, Tess, uttrycker sig så här om varför hon väljer att tala med sin pappa framför sin mamma om alkohol:

Tess: Han var själv lite så när han var ung, han drack ju innan han var 18 år och festade men mamma hon drack ju inte förrän hon var kanske 20 år eller någonting sånt. Så att hon är lite mer pryd.

Emil säger att han helst pratar med sin pappa för han "är mer lugn liksom". Knut berättar att han har frågat sin pappa om han kunde få alkohol men att han inte har frågat sin mamma. Både Emil och Knut bor till största delen hos sina mödrar. Även Thomas bor hos sin mamma och han väljer helst att tala med just sin mamma. På frågan hur det kommer sig att han helst talar med sin mamma säger han:

Thomas: Jag vet inte riktigt varför, det bara känns mest naturligt, hon är aldrig, hon tvingar aldrig fram information om jag inte vill prata med henne så pratar jag inte med henne.

Detta kan ses som ett strategiskt agerande från ungdomarnas sida, de väljer att tala med den vårdnadshavare, oftast pappan, som de uppfattar som mest positivt inställd till alkohol.

Syskon

Av de intervjuade är det bara de två tjejerna som har äldre syskon. Lisa har en äldre bror som inte längre bor hemma och Tess har en bror som är 18 år och bor hemma. Tess berättar att hennes bror har köpt ut alkohol till henne men att hennes föräldrar inte vet något om det:

Charlotte: Hur tror du att de skulle reagera om de fick reda på ..

Tess: A jag vet inte, men de skulle nog bli jättesura på honom tror jag. Ja verkligen tror jag.

Charlotte: Du säger ju även att du har ett yngre syskon, tror du att du skulle kunna köpa ut till ditt yngre syskon när du har åldern inne?

Tess: Ja det tror jag att jag skulle göra om hon ville ha liksom, jag skulle aldrig tvinga henne på någonting, om hon frågade mig så skulle jag kunna göra det.

Här kan man tydligt se att en annan familjemedlem, brodern, har satt sig över föräldrarnas regler och försett sin lillasyster med alkohol. Tess anser inte att det är något fel med detta vilket i sin tur lett till att hon skulle kunna tänka sig att köpa ut till sin yngre syster. Detta kan kopplas till Runfors och Wrangsjös (2000) teorier om olika system inom en familj. Tess och hennes bror skapar en egen dyad (ett eget system) där de båda är överens om att Tess får dricka trots att föräldrarna inte tycker det. Det är inte heller så konstigt att Tess allierar sig

med den person i familjen som anser att hon är vuxen nog att dricka. Barnombudsmannen (2005) menar att äldre syskon förmodligen har en viktig roll i när det gäller att förmedla föreställningar och attityder om alkohol till ungdomar i de lägre tonåren. Tess uppger att hennes föräldrar aldrig skulle köpa ut till henne, men att hon har frågat. *Ja de bara skrattade åt mig, trodde inte att jag menade allvar liksom.* Detta beteende från föräldrarnas sida kan tolkas som att de vill blunda för att deras dotter dricker.

Alkohol som ett kulturellt fenomen inom familjen

Tidigare har alkoholens rituella betydelse beskrivits. Bland annat menar Lalander och Johansson (2002) att alkohol är en kulturellt etablerad drog. När det gäller alkohol som ett kulturellt fenomen inom familjen så var det Lisa som uttryckte sig mest innehållsrikt om detta:

Lisa: Alltid när vi har fester, när man träffar släkten då är det viktigt att man tar en snaps, alltså en välkomning, att välkomna så. Så ja på fester och när hela familjen är samlad, det är en viktig del. Alltså jag har växt upp med det, om det, jag har växt upp med det liksom... Ja kommer ihåg att när jag var liten och var sjuk fick jag alltid varm honung som man lade i whisky och när jag var liten tyckte jag om att dricka skummet på ölen...De dricker alkohol efter maten för att rena kroppen, om man är sjuk så får man alkohol.

När Lisa säger *de* menar hon sina släktingar på mammans sida som har sitt ursprung i Polen. Förr i tiden i Sverige handlade drickande inte enbart om att bli berusad. Man hade även då uppfattningen att alkoholhaltiga drycker i olika former hade goda medicinska effekter. Man kunde gå till apoteket och bli ordinerad stärkande drycker som kanelvin, krusmyntavin eller liljekonvaljvin (Thelander 2006b).

Lalander och Johansson (2002) menar att judar dricker måttligt, relaterat till religiösa ritualer, men fördömer berusning. Lisas mamma är troende katolik och pappan icke troende jude.

Lisa: Alltså bra jag vet bättre än att komma hem berusad liksom, det får jag inte då hade jag inte fått mer, jag vet var min gräns är och det vet dom också liksom var min gräns är. Så det kan säga till mig så, stopp det räcker nu.

Lisa beskriver det som att föräldrarna är liberalt inställda till att hon dricker men att komma hem berusad skulle inte vara ett alternativ för henne. Detta kan möjligen vara relaterat till judiska traditioner trots att fadern inte är troende. På frågan om flickans gräns som hon talat om innebär att föräldrarna skulle bli arga om hon kom hem berusad svarar hon; *de hade nog slagit ihjäl mig *skratt**. Även om hon skrattar till menar jag att yttrandet tyder på att hon aldrig skulle våga komma hem berusad.

Hur familjen ser på alkohol

I Socialstyrelsens (1988) rapport menar man att en förälders vanor och attityder till alkohol kommer med stor sannolikhet att återfinnas hos dess barn, precis som mycket annat som till exempel val av tandkräm och kaffesort. Det är själva sättet som föräldern använder alkohol på, situationer när föräldern dricker och hur föräldern talar om alkohol som är relevant och som går i arv. Lalander och Johansson (2002) menar att forskare som bland annat Anthony Giddens och Mats Trondman tvistar om i vilken utsträckning dagens ungdomar förväntas skapa sin egen identitet framför att gå i sina föräldrars fotspår. Lalander och Johansson (2002) menar att många ungdomar skapar huvuddelen av sina livsstilar utifrån bygdens traditioner och föräldrarnas vanor.

Alla ungdomarna förutom Lisa säger att deras föräldrar dricker måttligt. Med måttligt menas att det inte dricks till berusning och endast på helger eller semester (Goldinger 1999). Lisa som lever i en familj med liberal inställning till alkohol uppger att det uppstår konflikter i familjen då mamman dricker mer än hon tål.

Att bjuda eller inte bjuda

Både Barnombudsmannen (2005), Alkoholkommittén (2002) samt Socialstyrelsen (1998) har släppt rapporter som tyder på att de ungdomar som har föräldrar med en liberal inställning till att de dricker alkohol har en större alkoholkonsumtion än de ungdomar som har restriktiva föräldrar. Lisa lever i en familj som har en liberal inställning till alkohol, hon får dricka i och utanför hemmet: *Det är en del av vår kultur dom tycker inte att det är något fel på det.* Tess lever i en familj där föräldrarna dricker men de tillåter inte henne att dricka: *Ja de dricker om helgerna men de tycker inte att jag ska dricka, de ger oss inte sprit hemma heller. Ingenting liksom.*

De ungdomar som klassas som högkonsumenter, vilket är cirka 40 % av flickorna och 50% av pojkarna, tenderar att ha testat narkotika (CAN 2005). Flickan som har föräldrar med liberal inställning till alkohol berättar att hon rökt hasch och marijuna, samt att hon har berättat för föräldrarna att hon gjort det: *Mamma sa att ja det är ju bra att du provar på, det måste man göra.* Här låter det faktiskt som att Lisas mamma rentav uppmuntrar sin dotter till att prova på narkotika, något som är betydligt mindre accepterat än alkohol i det svenska samhället. Ingen av de andra ungdomarna uppger att de provat narkotika. Knuts anledning till att inte ha provat narkotika är: *Nä jag har hört hur farligt det är med sådana saker så jag sa nä.*

Knut menar att det ligger en legitimitet bakom alkohol vilket det inte gör med narkotika. Tess har även hon fått förfrågan om att prova droger:

Tess: Alltså jag vet ju om att det är rätt så vanligt eller det är kanske inte så vanligt men jag vet om att det finns folk som liksom röker på fester och så, jag blev ju klart lite förvånad över att de frågade liksom, utan att man själv har frågat, att de bara frågade, alltså jag tänkte inte så mycket på det sedan, alltså för att man vet ju hur mycket det är som håller på med nu, man umgås inte, jag umgås inte med dem.

Yttrandet ovan är ett typexempel på hur ungdomar uppfattar att alla andra gör det. Goldinger (1999) citerar forskaren Ulla Marklund som menar att det råder ett ”majoritetsmissförstånd” bland ungdomar. Med detta menar Marklund att ungdomar tror att andra ungdomar till exempel dricker mer än vad de gör, genom detta missförstånd ökar ungdomarna sin konsumtion för att komma upp i den konsumtion som man tror att kamraterna har. Samma sak kan man se från Tess citat ovan då hon beskriver att hon vet att många håller på med droger. Ungdomarna skapa en viss legitimitet genom att hänvisa till att alla andra gör det. Eftersom alkohol i sig uppfattas som legitim i Sverige blir det lättare för ungdomarna att rättfärdiga att de dricker, dels för att ”alla andra gör det”, dels för att alkohol är en accepterad drog i vårt samhälle.

Vilken vägledning ger föräldrarna?

Vilka är anledningarna enligt föräldrarna att ungdomarna inte får alkohol hemma? Emil säger att han aldrig skulle få alkohol hemifrån, hans föräldrars argumentation för detta är: *att då kanske alla ungarna får det och då lägger dom kanske ihop det och så blir det jättemycket.* Tess föräldrar håller hårt på åldersgränsen:

Tess: ... de tycker att vi inte ska dricka förrän vi är 18 så är det bara, alltså det är ju en lag och de tycker inte att det är lämpligt att dricka innan man är 18 år. De vet ju om båda två att vi dricker men de tycker inte om det och de kan inte förhindra det. Alltså om vi går ut på kvällarna så kan de ju inte göra något, det enda de kan göra är att råda oss att inte göra det, det är ju svårt att förbjuda.

Knut säger så här om föräldrarnas vägledning:

Knut: Nä de har bara sagt att de inte tycker om det, att jag ska lugna ner mig och inte ta så mycket och så vidare. Det är ju inte mer med det. De kan ju inte göra så mycket egentligen.

Av citaten ovan kan man se att det håller på att ske en skiftande maktbalans mellan ungdomarna och föräldrarna. Båda ungdomarna uppger att deras föräldrar försöker vägleda dem i deras val att dricka men att de inte kan förbjuda dem att dricka. I en rapport från Alkoholkommittén (2002) finns tips på hur man som vuxen talar om alkohol med sina barn. Det grundläggande i tipsen är att man som förälder kan berätta om sina egna erfarenheter och eventuellt genom det styrka legitimiteten i att man är orolig för sin tonåring,. Man ska även försöka att inte hamna i en förhörssituation och vara beredd på att få höra sanningar som man helst hade velat slippa. Som nämnts tidigare ökar en bra relation mellan ungdomen och föräldrarna deras förmåga att samtala med varandra om alkohol (Goldinger 1999; Alkoholkommittén 2002).

Dubbla budskap

I en undersökning från Barnombudsmannen (2005) menar man att ungdomar mellan 14 och 18 år önskar tydligare gränser i familjen gällande bland annat alkohol. I undersökningen menar man att de ungdomar som lever med skilda föräldrar oftare blir utsatta för dubbla budskap från föräldrarna gällande alkohol än de som lever med båda föräldrarna.

Thomas: De tycker att jag ska vänta lite tills jag blir 18 år, de blir ganska, de tycker inte jag ska hålla på med alkohol, eller i alla fall det är vad mamma tycker, sedan min låtsaspappa som jag har växt upp med, där har det hela tiden varit liksom, tar du liksom, vill du inte smaka en öl? Vill du inte smutta på snapsen? Vill du inte smaka hur det smakar och så? Å det har varit så att det är klart att han ska ha en öl till maten, så att det är lite motstridigt där.

På frågan om hur Thomas upplever de dubbla budskapen kommer en förklaring för att på sätt och vis rättfärdiga låtsaspappans beteende i form av ett kulturellt arv. Lalander och Johansson (2002) talar om att det är lätt att rättfärdiga att det dricks alkohol på grund av att alkohol är ett etablerat kulturellt fenomen.

Thomas: ja jag vet inte för att min låtsaspappa super ju inte men han dricker ju varje dag någon lättöl till maten eller ett glas vin, han har liksom växt upp med att man dricker alkohol till maten, jag vet inte om det har med saken att göra men han kommer från en dansk släkt så att de dricker liksom alltid på helgerna, ja då kör vi gammeldansk till sillen. Ja så att på helgerna ska man inte ut ur huset så då kan man lika gärna dricka liksom.

I en undersökning från Barnombudsmannen (2005) framgår det att barn och ungdomar vill ha tydliga gränser från sina föräldrar. Över 90 procent av de tillfrågade barnen och ungdomarna ville särskilt ha tydliga gränser gällande bland annat alkohol.

Emil berättar att han får smaka hemma men att hans föräldrar inte skulle tillåta honom att bli full. Ändå ger pappan en tillåtande inställning till att sonen dricker: *Ja på senaste tiden har pappa sagt så ska du dricka öl ikväll? Ja lite. Aja ta det lugnt.*

Men det finns även andra faktorer som kan göra att budskapen blir dubbla för ungdomarna, nämligen kamraternas inställning. Som jag skrivit tidigare menar Andersson och Haeggman (1998) att kamraters inställning till stor del formar den unges inställning till alkohol.

Författarnas forskning visar att ungdomar som har kompisar med en liberal inställning mot alkohol men restriktivt inställda föräldrar tenderar att själva ha en liberal inställning.

De ungdomarna i min undersökning som uppger att de har restriktiva föräldrar uppger att de blev introducerade till alkohol av kompisar. Knut säger att han blev introducerad till alkohol för första gången av en äldre kompis. Tess uttrycker det så här:

Tess: Hm.. det vet, jag tror det var några killar i klassen eller något sånt som skulle ha en fest och så var man där, men det är ju inte alls samma mängder då utan då hade jag tagit lite hemifrån så delade man på det, men det var nog någon av mina klasskompisar.

Lalander och Johansson (2002) menar här att drickandet blir en intern maktdemonstration där de ungas drickande symboliserar att de har makten över sina egna kroppar. Alkohol används

som en del av identitetsskapande hos unga tonåringar. Som nämnts tidigare är detta bland annat av den anledningen att alkohol är en av de få vuxna saker de kan få tag på. Dessutom är alkohol en väldigt tydlig vuxenmarkör.

Hur ungdomen uppfattar föräldrars vägledning

I en rapport från Socialstyrelsen (1988) menar man att tonåringar själva anser att det är föräldrarna som har störst rätt och plikt att avråda från drickandet. Lalander och Johansson (2002) ställer sig tvivelaktiga till det då de menar att ungdomar importerar alkohol från till exempel Danmark som en intern maktdemonstration och att föräldrarnas förmaningar inte tas på allvar. Alla utom en av ungdomarna uppger att de införskaffat sig alkohol från Danmark, antingen har de åkt dit själva och köpt eller så har de fått alkohol från vänner som har varit där och handlat. Knut säger så här om hur han tar till sig information som ges från föräldrarna om alkohol: *a en viss del tar jag till mig och ääh, det går in här och ut genom andra örat.*

Knut uttalande är intressant då han och de andra intervjuade är missnöjda med informationen i skolan som handlar om alkohol. Ändå uppger Knut att när föräldrarna försökt att prata med honom om alkohol så lyssnar han bara ibland. Vissa av de intervjuade uppger att de inte fått någon information alls om alkohol i skolan. Misslyckas då föräldrarna med att förmedla information om alkohol, lämnas uppfattningen om alkoholens innebörd helt i händerna på ungdomarna själva. Men även om föräldrarna gör sitt bästa för att informera är det inte säkert att ungdomarna lyssnar, inte enligt Knuts beskrivning av att det ”går in här och ut genom andra örat”.

Kontroll och konflikter

För de föräldrar som har en restriktiv inställning mot alkohol där ungdomarna börjar dricka gäller det att hantera situationen rätt. Alkoholkommittén (2002) har skickat en form av handbok, Tonårsparlören, till föräldrarna som kan ses som en guide till hur föräldrar ska förhålla sig om deras barn dricker. I boken beskrivs bland annat hur splittrade ungdomarnas tankar är kring hur de vill att föräldrarna ska förhålla sig till att ungdomarna dricker alkohol. Tess ger uttryck för denna splittring när hon säger:

Tess: Alltså det känns ju bra att mina föräldrar bryr sig för att det hade jag säkert också gjort om jag hade haft barn, men ä alltså många av mina kompisars föräldrar bryr sig inte och det är ju rätt så skönt ändå, att känna att komma hem utan att bli kollad.

Tess menar att hon förstår att hennes föräldrar bryr sig men hade ändå gärna sett att de hade struntat i att sitta uppe och vänta på henne när hon varit ute. Samtidigt kan man till viss del se detta som en strategi för att slippa bli ertappad med att vara berusad. Är föräldrarna inte vakna så slipper Tess att bli konfronterad.

Som nämnts tidigare har forskning från CAN (2005) visat att ungdomar har en tendens till att delge halva sanningen om sin konsumtion av alkohol till föräldrarna. Tess beskriver hur hon uppfattar föräldrarnas vetskap om hur hon förhåller sig till alkohol.

Tess: Alltså hemma försöker jag ändå spela upp en bild, alltså att jag tycker det är att jag inte dricker så mycket om man jämför med mina kompisar, men jag dricker ju lika mycket som de gör liksom.

Emil säger att han brukar uppge till sin pappa att han bara dricker en öl men att han i själva verket dricker mer än en öl. Emil säger även att hans pappa nöjer sig med det svaret och brukar svara honom att *A ja, ta det lugnt bara*. Det kan vara så att ungdomar tonar ner sitt alkoholanvändande för att undvika konflikter eller repressalier från föräldrarna.

Alla de intervjuade uppger att de varit berusade och att deras föräldrar fått kännedom om det. Emil berättar att hans mamma *noterade det bara* när han kom hem berusad men att hon sedan dess har ringt hela tiden när han är ute på fest.

Tess och Thomas är de två av de intervjuade som uppger att de har varit så pass berusade så att deras föräldrar fått hämta dem. Båda berättar om hur deras föräldrar reagerat och hur samtalet om händelsen ägt rum.

Tess berättar att hon från början hade ljugit jättemycket för sina föräldrar om vad hon skulle göra den aktuella kvällen. Eftersom hon visste att föräldrarna inte skulle gå med på att hon skulle gå ut en sjätte gång i rad på lovet ljög hon ihop att hon skulle spendera kvällen hos en

kompis. Slutresultatet blev att föräldrarna behövde få tag på Tess och då avslöjades hennes lögn:

Tess: Då fick jag ju berätta det så kom de bara och hämtade mig och sedan så pratade de med mig och frågade, de kanske inte just var så besvikna för att jag hade druckit utan mer för att jag hade ljugit för dem. Hade jag varit ärlig så hade det här varit mycket bättre ju. Men det tänker man ju inte på förrän efteråt.

Tess berättar vidare att de samtalat lite om händelsen i bilen men att föräldrarna bett henne att gå och lägga sig och så talade de mer om händelsen på morgonen efter istället.

Tess: ...de frågade varför jag gjorde det liksom, vad jag hade för anledning till att göra det, ifall jag tyckte det var roligare att festa då liksom och vad jag fick tag på det givetvis, det ville dom ju ha reda på och de trodde inte alls att det var så lätt att få tag på liksom det på det sättet som vi får tag på det nu, Å ähm sedan pratade vi om det och så var de klart sura i några dagar och nu så varje gång jag har varit och festat så kollar dom en när man kommer hem så att man inte är jätte liksom, det är klart att de märker att jag har druckit någonting men de säger inte så mycket då. Skulle jag komma hem och vara jättefull så skulle de bli jättesura, det vet jag. Men de undviker väl det lite när de märker att jag har druckit lite.

Thomas har även han blivit påkommen med att ha varit berusad. Han säger att han aldrig tidigare kommit hem berusad så att det har märkts men den här gången hade hans kompis bjudit på mäsk, en slags hemmagjord alkoholhaltig dryck. Thomas blev så berusad så att hans kompisar fick ringa föräldrarna.

Thomas: De blev sura, de sa utgångsförbud på obestämd tid å ää, jag måste vara hemma jättemycket tidigare och så men efter typ en månad så...De sa att det var jättetråkigt att jag hade druckit det som han hade gjort för att jag inte visste vad det var, fast jag visste liksom vad det var men de ville inte lyssna på det, jag litar på honom att han vet vad han gör för något. Han liksom har gjort ganska mycket sånt, eller ja han är kemiskt intelligent, typ om man säger så han är ganska bra på kemi. Han vet ju vad han håller på med men dom sa att du visste inte vad det var och därför är det dåligt och om du ska dricka så ska du dricka saker som är köpta, ähh ingenting okänt, inte för att vi vill att du ska dricka, men om du absolut måste dricka då ska du dricka någonting ur en öppnad flaska.

När Thomas föräldrar säger att han inte får dricka men om han nu måste dricka så ska han dricka något från en öppnad flaska beskrivs tydligt ett dilemma hos föräldrarna. Föräldrarna vet att de inte kan få Thomas till att helt avstå från att dricka alkohol så istället försöker de förmå honom till att dricka under kontrollerade former. Detta kan möjligtvis vara ett sätt att handskas med en eventuellt förändrad maktbalans inom familjesystemet.

En annan sak som är intressant är att båda ungdomarna nämner att de blivit berusade under en vardag vilket i sin tur har lett till att föräldrarna fått ge sig ut nattetid och hämta dem. Båda ungdomarna ansåg att eftersom att de var lediga dagen därpå så var det okej att dricka. Detta kan vara en följd av hur deras föräldrars dryckesvanor är när föräldrarna till exempel har semester. Trots att ungdomarna blev ertappade och fått konsekvenser som utgångsförbud betyder inte det att de nödvändigtvis kommer att sluta dricka. Däremot visar det att bestraffning istället utvecklar strategier hos ungdomarna för att slippa bli ertappade.

Vilken vägledning ger skolan?

Vid sidan av föräldrarna har även skolan ett ansvar för att informera ungdomarna om alkohol. Skolan är ansvarig för att informera eleverna om olika beroendeframkallande medel och deras skadeverkningar (CAN 2005). Det finns dock inga detaljerade föreskrifter om innehåll eller antal timmar som Alkohol, Narkotika och Tobak (ANT)-undervisning ska bedrivas på skolorna. De gymnasieelever som fått ANT-undervisning (ca 40 procent) uppger att det har varit under någon timme (CAN 2005). Av de som jag intervjuat uppger samtliga att de är missnöjda med information om alkohol som ges i skolan. Två av de intervjuade uppger att de inte fått någon information alls om alkohol i skolan medan en minns biologiundervisning.

Emil: typ om att alkohol tar död på hjärnceller att den bedövar en del av hjärnan och att man tar fram sitt forntida beteende och så vidare och så vidare.

Om hur ungdomarna skulle vilja att undervisningen var i skolan svarar samtliga att det inte fungerar med någon professor eller äldre missbrukare. Tess säger exempelvis:

Tess: Alltså det ska inte vara någon lärare eller så, för vad vet dom. Kanske om det kom någon jämnårig som haft problem som fattar oss liksom.

Lisa säger att hon fått lite undervisning i skolan och att hon anser att informationen i samhället om alkohol är riktigt dålig. Hon menar också att förbudet mot att ungdomar under 18 år dricker gör att de dricker betydligt mer okontrollerat.

Lisa: Det är överdrivet, den är absolut överdriven, att de reglerna som finns i Sverige är helt absurda. Helt skumma, det är därför folk åker till Danmark, alltså de åker till Danmark och köper och sedan så och så på grund av att de är olagligt så tycker folk att det är coolare att dricka, för i de länderna där det inte är olagligt där dricker folk sig inte lika berusade, de dricker i måttliga mängder. Här i Sverige på fester alltså det är ju folk som är så berusade så de spyr och snor saker. Å alltså det är helt hemskt här.

5. Avslutande diskussion

Föräldrar tenderar att hantera frågan om sina barns drickande på olika sätt, detta trots att det finns en riktning som ska följas, en lag i Sverige som förbjuder att ungdomar under 18 år dricker alkohol. Ändå kan man se ett mönster hos föräldrarna, de flesta har en restriktiv inställning till att deras barn dricker alkohol men det finns en del föräldrar som tycker att det är okej att deras omyndiga barn dricker. Tänkvärt är att när föräldrar bjuder sina barn på alkohol sätter de sig över rättsväsendet och vilka signaler ger det till barnen?

Det finns ofta en dubbelhet när det gäller ungdomar och förtäring av alkohol. Ett flertal av ungdomarna beskriver att de inte får dricka för sina föräldrar men att föräldrarna ändå i viss mån inte reagerar när den unge har druckit i måttliga mängder. Föräldrarna är alltså inte alltid konsekventa med att den unge inte får dricka, vilket i sin tur kan leda till förvirring hos den unge. Det dubbla budskapet som förmedlas till den unge är att han eller hon inte får dricka men att det ändå är okej om den unge dricker lite. Här ges ett stort spelrum för ungdomar att testa gränser hos föräldrarna för att se hur mycket alkohol de kan dricka innan föräldrarna reagerar.

Den andra dubbelheten som framkommit i min undersökning är att det inom familjen kan råda olika budskap om alkohol. I alla fall, utom hos en av ungdomarna, upplever ungdomarna sin mamma som mest restriktiv mot att ungdomen dricker alkohol och ungdomarna upplever pappan som mest liberal. Hos de ungdomar där föräldrarna är skilda beskrivs förekomsten av dubbla budskap som vanligare än hos de ungdomar som lever med båda sina föräldrar. På grund av att ungdomarna upplever pappan som mer liberalt inställd till alkohol är det kanske inte så konstigt att de strategiskt väljer att tala med just pappan om alkohol.

En annan aspekt är att ungdomar tonar ned sin alkoholkonsumtion i samtal med föräldrarna för att slippa repressalier. Ungdomar är i ett stadium i livet där de vill vara vuxna och en del i det steget är att göra vuxna saker. Att dricka alkohol är det enda vuxna som unga tonåringar kan få tag på. Samtidigt som ungdomarna vill bli vuxna och leva sitt eget liv har de ändå en förståelse och respekt för att föräldrarna bryr sig.

Föräldrar verkar vilja vara konsekventa med att de inte vill att deras barn dricker, men någonstans på vägen släpps denna tanke, speciellt när det kommer till att konfrontera sin

ungdom gällande alkohol. Det verkar som att en del föräldrar väljer att blunda för sanningen att deras barn dricker, trots att de anser att det är fel att ungdomen dricker. Av intervjuerna framgår att någon eller båda av ungdomarnas föräldrar känner till att deras barn dricker, trots att flertalet av dem inte godkänner att deras ungdomar dricker. Detta verkar skapa dilemman hos föräldrarna då de å ena sidan fasthåller att de inte godkänner att deras barn dricker medan de å andra sidan ger råd om hur barnet bör dricka om barnet nu ska dricka.

Det verkar som att både föräldrarna och ungdomarna utvecklar strategier gällande ungdomens drickande. Alla föräldrarna, utom hos en ungdom, försöker förbjuda sina barn att dricka. Någon hänvisar till åldersgränsen, vilket vissa forskare menar bidrar till att ungdomarna känner sig behandlade som barn, när deras största önskan är att få vara vuxna. Någon förälder säger ingenting när sonen kommer hem berusad, skönt tänker sonen, men den verkliga processen som dras igång är, mamma bryr sig inte. Ungdomarna vet att de inte får dricka och börjar då utveckla strategier för att föräldrarna inte ska komma på att de dricker. Detta för att slippa eventuella bestraffningar. I slutändan kan man dock dra slutsatsen att ungdomars drickande inte enbart beror på föräldrarna utan att ett flertal faktorer spelar in om ungdomen väljer att dricka, bland annat kamraters inverkan.

Man kan utifrån tidigare forskning och mina intervjuer se att en bra relation mellan ungdomen och föräldrarna bidrar till att ungdomen dricker mindre än de som har en dålig kontakt med sina föräldrar. Beträffande vägledning från föräldrarna till ungdomen gällande alkohol visar det sig att de som har en bra dialog med sina föräldrar dricker mindre.

När det gäller vägledning från skolan beskriver samtliga ungdomar att de är missnöjda med den undervisning de fått, några av dem säger att de inte minns om de fått någon undervisning alls. Av detta kan man dra slutsatsen att det är viktigt att föräldrarna tar på sig ansvaret att informera sina barn om alkoholens effekter.

Det var bara en av ungdomarna som uppgav att hon testat narkotika, hennes familj har en liberal inställning till både alkohol och droger. Resten av ungdomarna uppgav att deras föräldrar är restriktiva mot att ungdomarna dricker. Dessa ungdomar uppgav att de inte har provat narkotika. Av detta och tidigare forskning kan man se tendensen att de ungdomar som får dricka för sina föräldrar löper större risk att prova på narkotika.

Med allt som har skrivits ovan om dubbla budskap, som verkar vara en bidragande faktor till att föräldrarna hamnar i dilemman när de får vetskap om att deras barn dricker, kan det vara ganska förståeligt att det skapar förvirring hos de unga. Föräldrar får reda på att deras barn dricker alkohol, trots att barnet inte har rätta åldern inne. Föräldrarna godkänner inte detta beteende men inser att deras barn ändå kommer att dricka. Det blir en förskjutning i maktbalansen då barnet utmanar systemet inom familjen. För att återfinna balansen i systemet skapar föräldrarna dubbla budskap till barnet som i princip lyder: Vi vet att du dricker, vi tycker inte om det men om du nu ska dricka så vill vi att du sköter det snyggt så att vi kan blunda för att du dricker. Det hade varit mycket intressant att forska i hur föräldrar upplever detta dilemma. En fortsatt studie på temat alkohol-barn-föräldrar skulle kunna vara att intervjua föräldrarna om hur de resonerar kring sina barns drickande och hur de hanterar att barnen börjar dricka. I ställningstagandet ”att bjuda eller inte bjuda”, ställs dilemmat på sin spets.

Referenser

Alkoholkommittén (2002) *Tonårsparlören*. Stockholm: Grafiche Mazzucchelli

Andersson, Tommy & Haeggman Ulla-Lena (1998) *Föräldrar, kamrater, attityder och alkohol*. Bergen: Print Service

Barnombudsmannen (2005) *Öppna för gränser, Barn och ungas tankar om alkohol, tobak och narkotika*. Ödeshög: Danagårds grafiska

Bremberg, Sven (2002) *Sociala skillnader i ohälsa bland barn och unga i Sverige*, Folkhälsoinstitutet

CAN (2005) *Skolelevs drogvanor – Rapport 90*. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm: Olssons grafiska

Folkhälsoinstitutet och CAN (1996) *Alkohol och narkotikautveckling i Sverige - Rapport 96*. Folkhälsoinstitutet och Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. Stockholm

Fuglestad, Otto Laurits (1999) *Pedagogiska processer*. Lund: Studentlitteratur

Goldinger, Barbror (1999) *Tonårstiden*. Smejdebacken: Fälth & Hässler

Hårtveit, Håkon & Jensen, Per (2005) *Familjen plus en*. Scandbook: Falun

Lalander, Philip (1998) *Anden i flaskan*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion

Lalander, Philip & Johansson, Thomas (2002) *Ungdomsgrupper i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur

Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans, kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Runa, Patel & Bo Davidsson (1994) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur

Runa, Patel & Ulla Tebelius (1987) *Grundbok i forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Runfors, Miriam & Wrangsjö Björn (2000) *Familjemönster*. Borås: Centraltryckeriet

Thelander, Joakim (2006a) *Mutor i det godas tjänst? – biståndsarbetare i samtal om vardaglig korruption*. Lunds universitet: Sociologiska institutionen

Thelander, Joakim (2006b) Brännvinets förlovade land, artikel i *Allt om Historia*, nr. 5, 2006

Intervjuguide

Tema A – Familjesituation

- Hur gammal är du?
- Vilka personer bor du med?
- Hur bor ni?
- Vem i din närhet lyssnar du på mest och tar råd av?
- Om du skulle vilja tala med någon i din familj om något som har med alkohol att göra, vem skulle du välja då? Varför just den här personen?
- Vad sysselsätter sig din familj med?
- Vet du vilket politiskt parti som dina föräldrar röstar på?
- Är din familj troende?

Tema B – Hur familjen ser på alkohol

- Vad tycker dina familjemedlemmar om alkohol?
- I vilka sammanhang dricks det eventuellt alkohol i din familj?
- Hur skulle din familj (föräldrar och syskon) reagera om du frågade om du kunde få alkohol från dem?
- Om du dricker alkohol, var får du tag på den?
- Har du tagit alkohol hemifrån?
- Har du provat på andra berusningsmedel än alkohol?
- Har ni någon gång grälat inom familjen om något som har med alkohol att göra? Vad handlade det om i så fall?
- Om du har yngre syskon, skulle du köpa ut till dem när du har åldern inne?

Tema C – Av vem ungdomen får vägledning och hur?

- I vilka sammanhang kommer du i kontakt med alkohol?
- Hur uppfattar du dina föräldrars vetskap om hur du förhåller dig till alkohol?
- Var får du information om alkohol?
- Av vilken anledning har du valt att dricka/inte dricka alkohol?
- Om du dricker alkohol, vem introducerade dig till att dricka första gången?

Tema D – Hur ungdomen uppfattar vägledningen?

- Hur uppfattar du den information som finns om alkohol och hur påverkar de dig?
- Vad anser du påverkar ungdomar mest till att dricka alkohol?
- Hur skulle du vilja få information om alkohol?